

برآورد خط فقر ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۷

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۶۱۷۵

آذرماه ۱۳۹۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۱.....	مقدمه
۲.....	روش محاسبه
۳.....	نتایج
۳.....	۱. برآورد خط فقر در سال‌های ۱۳۹۶ و ۶ماهه نخست سال ۱۳۹۷
۷.....	۲. نرخ تورم فقرا
۱۰.....	تحلیل نتایج و توصیه‌های سیاستی
۱۰.....	۱. لزوم سیاست‌های حمایتی
۱۱.....	۲. هدفمندی سیاست‌های حمایتی
۱۱.....	۳. هماهنگ‌سازی سیاست‌های حمایتی
۱۲.....	پیوست

برآورد خط فقر ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۷

چکیده

با وجود اهمیت بالای محاسبه خط فقر و شناسایی ویژگی‌های گروه‌های فقیر هیچ نهاد رسمی در کشور، خط فقر را به طور عمومی منتشر نکرده و محاسبات صورت گرفته حول این متغیر معمولاً به صورت درون دستگاہی یا در مطالعات آکادمیک و مقالات و پایان‌نامه‌های دانشگاهی انجام شده است. نقطه ضعف این نوع محاسبات این است که در طول زمان پیگیری نمی‌شود و با توجه به پایه متفاوت محاسبات در هریک از مطالعات، نتایج آنها قابل مقایسه با یکدیگر نیست. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تهیه و انتشار خط فقر به صورت دوره‌ای را در دستور کار خود قرار داده است که نتایج این مطالعات می‌تواند رهنمون مناسبی برای نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی و دولت در سیاست‌های حمایتی و فقرزدایی باشد.

برآورد خط فقر در تابستان ۱۳۹۷ نشان از کاهش قابل توجه قدرت خرید خانوار دارد. در حالی که در بهترین حالت درآمد‌های خانوار در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۷ ثابت مانده است، خط فقر مطلق برای یک خانوار چهار نفره در شهرستان تهران، ۳۰۰ هزار تومان افزایش یافته است. این رقم برای فقرا رقم قابل ملاحظه‌ای است و لزوم توجه به سیاست‌های حمایتی را می‌رساند. در این راستا باید توجه داشت که هماهنگ و یکپارچه‌سازی سیاست‌های حمایتی که توسط نهادهای مختلف اتخاذ می‌شود و همچنین هدفمندی این سیاست‌ها در شناسایی گروه‌های نیازمند (که لازمه آن دسترسی کلیه نهادهای تصمیم‌گیر و پژوهشی به داده‌ها و اطلاعات مربوط به خانوار است) از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است.

مقدمه

هدف این مطالعه برآورد خط فقر مطلق است و بنابراین در تمامی قسمت‌های آینده منظور از فقر، فقر مطلق خواهد بود. فقر مطلق را می‌توان ناتوانی در کسب حداقل استاندارد زندگی تعریف کرد. فقر مطلق عدم دسترسی به حداقل‌های معیشت در جامعه را بررسی کرده و تحت تأثیر توزیع درآمد در جامعه نیست. در مطالعات مربوط به این نوع فقر به موضوع تأمین حداقل نیازهای اساسی پرداخته می‌شود، بنابراین در برخی از کشورهای پیشرفته حتی ممکن است فقیر مطلق وجود نداشته باشد، اما در کشورهایی که دچار فقر مطلق هستند، یعنی بخشی از جامعه هنوز امکان دستیابی به حداقل‌های زندگی را ندارند، بررسی فقر نسبی در مقایسه با فقر مطلق چندان اهمیتی ندارد.

خط فقر برای سال ۱۳۹۵ در مطالعه‌ای تحت عنوان «محاسبه خط فقر در سال ۱۳۹۵» محاسبه و ارائه شد. این محاسبه هر سال براساس داده‌های خام هزینه و درآمد خانوار که توسط مرکز آمار منتشر می‌شود، به‌روزرسانی شده و عدد خط فقر برای سال جدید محاسبه خواهد شد. از آنجایی که داده‌های فوق با تأخیر منتشر می‌شوند، مرکز پژوهش‌های مجلس تا پیش از انتشار رسمی آمارها، به برآورد اولیه خط فقر به‌صورت فصلی با استفاده از شاخص‌های قیمت استانی در گروه‌های مختلف هزینه‌ای خواهد پرداخت. در این مطالعه برآوردی از خط فقر در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ ارائه می‌شود. همچنین با استفاده از نتایج حاصل شده از مطالعه محاسبه خط فقر در سال ۱۳۹۵ و مشخص شدن فقرا، سبد مصرفی فقرا استخراج می‌شود که براساس آن می‌توان نرخ تورم فقرا را نیز محاسبه و با نرخ رشد شاخص عمومی قیمت‌ها مقایسه کرد.

روش محاسبه

همان‌طور که اشاره شد، برآورد خط فقر سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ براساس داده‌های خام سال ۱۳۹۵ و با استفاده از شاخص‌های قیمت سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ انجام شده است. برای محاسبه خط فقر در سال ۱۳۹۵، از روش «حداقل نیازهای اساسی (با تکرار)» استفاده شده است. پس از حدس اولیه دهک دوم به‌عنوان فقرا (براساس پژوهش‌های اخیر که اغلب آنها نرخ فقر را بین ۱۰ تا ۲۰ درصد برآورد کردند)، استان‌هایی که بردارهای قیمتی آنها در دو گروه مسکن و خوراکی به یکدیگر شباهت دارند (براساس الگوریتم K-means) در یک خوشه قرار می‌گیرند. در ادامه هزینه سبد معادل با تأمین ۲۱۰۰ کیلوکالری برای هر خوشه محاسبه و به کمک ضریب انگل (نسبت هزینه‌های خوراکی به کل) خانوارهای دارای هزینه خوراکی حدود این سبد در هر خوشه، خط فقر برای هر خوشه برآورد گردید.^۱

برای برآورد خط فقر سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷، از شاخص‌های قیمت استانی به تفکیک ریز اقلام در گروه‌های هزینه‌ای استفاده شده است. محاسبه خط فقر در سال ۱۳۹۵، سبدي با عنوان سبد خط فقر به تفکیک استان به‌دست داده که اقلام و وزن هرکدام در آن مشخص است. برای برآورد خط فقر در سال ۱۳۹۶ هزینه خانوارها در نسبت شاخص قیمت استان و گروه هزینه‌ای (خوراکی، پوشاک، مسکن و...) زمان مورد نظر به سال ۱۳۹۵ (که برابر ۱۰۰ است) ضرب شده و سایر مراحل برآورد، مشابه با سال ۱۳۹۵ ادامه یافته تا مقادیر خط فقر برای سال ۱۳۹۶ به‌دست آید. در حقیقت هزینه هرکدام از اقلام موجود در خط فقر، در رشد قیمت آنها در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ به تفکیک استان ضرب شده و برآورد هزینه برای سال ۱۳۹۶ به‌دست آمده است. برای برآورد خط فقر در بهار و تابستان ۱۳۹۷،

۱. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه به گزارش «محاسبه خط فقر در سال ۱۳۹۵» مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی مراجعه شود.

از میانگین سه ماهه شاخص‌های قیمت به تفکیک استان استفاده شده است. به طوری که برآورد خط فقر در بهار ۱۳۹۷ از ضرب هزینه اقلام خط فقر در رشد قیمت آنها نسبت به سه‌ماهه اول سال ۱۳۹۵ به‌دست آمده است. برای تابستان ۱۳۹۷ نیز به همین صورت برآورد شده است. در نهایت برآورد خط فقر برای بهار و تابستان ۱۳۹۷ به تفکیک خوشه‌ها در مناطق شهری و روستایی کشور به‌دست آمد. شایان ذکر است که شاخص قیمت استانی تنها به تفکیک شهری توسط بانک مرکزی منتشر می‌شود و از این رو برای برآورد خط فقر روستایی، سبد خط فقر روستایی (که متفاوت از شهری است) در هر خوشه و استان با شاخص قیمت آن استان، رشد داده شده است.

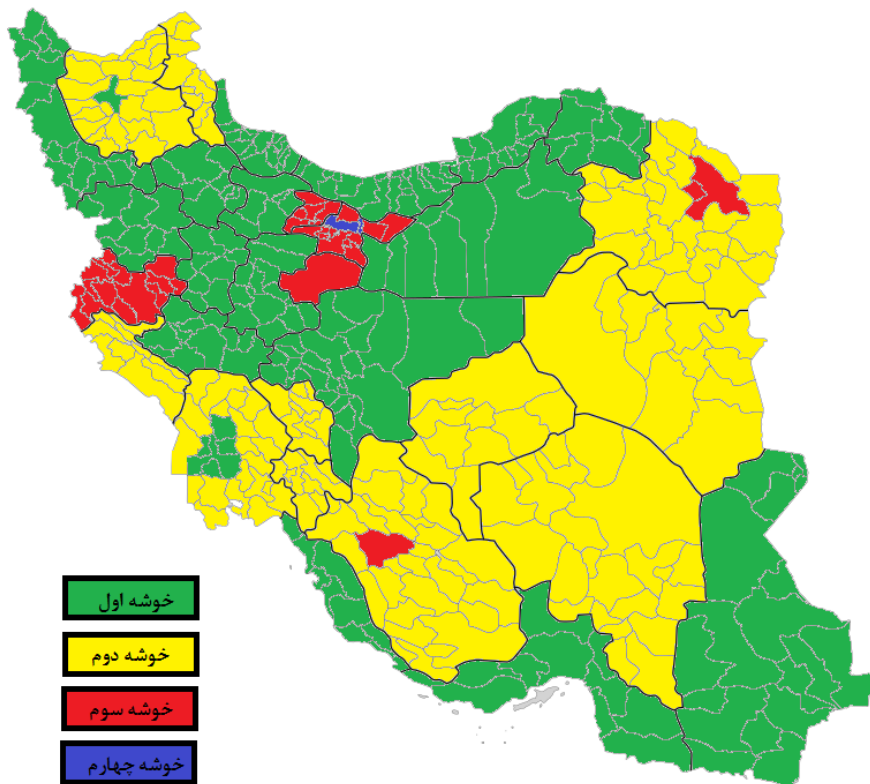
نتایج

در این قسمت نتایج برآورد نرخ رشد خط فقر و همچنین نرخ تورم فقرا ارائه خواهد شد.

۱. برآورد خط فقر در سال‌های ۱۳۹۶ و ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۷

جداول زیر مقادیر برآورد شده برای خط فقر در سال ۱۳۹۶ و فصول بهار و تابستان ۱۳۹۷ و مقدار محاسبه شده برای سال ۱۳۹۵ در مناطق شهری و روستایی کشور را نشان می‌دهد. به‌علاوه، نرخ رشد خط فقر در هر خوشه، متناسب با زمان معادل سال قبل نیز محاسبه شده است. منظور از نرخ رشد خط فقر، رشد خط فقر در سال‌های بعد نسبت به بازه زمانی مشابه سال قبل است که هزینه سبد خط فقر با استفاده از شاخص قیمت‌ها به‌روزرسانی شده است. با توجه به رشد قابل توجه شاخص قیمت مصرف‌کننده در تابستان ۱۳۹۷ و همچنین ادامه رشد آن در پاییز، انتظار می‌رود خط فقر در انتهای سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۵ افزایش قابل ملاحظه‌ای پیدا کند. مهم‌ترین دلایل این موضوع را می‌توان در رشد بیشتر شاخص قیمت گروه‌های خوراکی نسبت به سایر گروه‌ها در سال ۱۳۹۷ دانست.

نقشه ۱. خوشه‌بندی مناطق شهری کشور

جدول ۱. برآورد خط فقر ماهانه و نرخ رشد آن در مناطق شهری (هزار تومان)

خوشه	خوشه	خوشه	خوشه	خوشه‌ها	
چهارم	سوم	دوم	اول		
۷۶۹	۵۰۵	۳۶۴	۴۱۰	خط فقر سرانه معادل	سال ۱۳۹۵ (محاسبه)
۲۰۷۶	۱۳۶۵	۹۸۳	۱۱۰۹	خط فقر خانوار چهار نفره	
۸۵۸	۵۷۱	۴۱۸	۴۶۴	خط فقر سرانه معادل	سال ۱۳۹۶ (برآورد)
۲۳۱۶	۱۵۴۴	۱۱۲۹	۱۲۵۳	خط فقر خانوار چهار نفره	
۱۱/۶	۱۳/۱	۱۴/۸	۱۳	نرخ رشد نسبت به سال ۱۳۹۵	
۹۰۷	۵۹۹	۴۳۶	۴۸۶	خط فقر سرانه معادل	بهار ۱۳۹۷ (برآورد)
۲۴۵۰	۱۶۱۸	۱۱۸۰	۱۳۱۲	خط فقر خانوار چهار نفره	
۱۱/۱	۱۰/۹	۱۰/۲	۹/۳	نرخ رشد نسبت به بهار ۱۳۹۶	
۱۰۱۰	۶۷۰	۴۹۳	۵۵۱	خط فقر سرانه معادل	تابستان ۱۳۹۷ (برآورد)
۲۷۲۸	۱۸۱۰	۱۳۳۱	۱۴۸۹	خط فقر خانوار چهار نفره	
۲۲/۴	۲۳/۹	۲۴/۳	۲۵/۸	نرخ رشد نسبت به تابستان ۱۳۹۶	

مأخذ: محاسبات تحقیق.

توضیحات: خوشه‌ها به ترتیب شامل مناطق ذیل می‌باشند: خوشه اول: استان‌های مرکزی، آذربایجان غربی، کردستان، بوشهر، هرمزگان، گیلان، اصفهان، همدان، زنجان، قزوین، مازندران، گلستان، لرستان، سمنان، خراسان شمالی، سیستان و بلوچستان و شهرستان تبریز، شهرستان اصفهان، شهرستان اهواز. خوشه دوم: استان‌های اردبیل، خوزستان، خراسان رضوی، فارس، خراسان جنوبی، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد. خوشه سوم: استان‌های کرمانشاه، البرز، قم، تهران، شهرستان مشهد، شهرستان کرمانشاه، شهرستان کرج، شهرستان شیراز. خوشه چهارم: شهرستان تهران.

مقادیر سرانه معادل با فرض نفر اول برابر یک، نفر دوم برابر ۰/۷ و نفرات بعدی برابر ۰/۵ در نظر گرفته شده است (خانوار چهار نفره معادل ۲/۷ در نظر گرفته شده است).

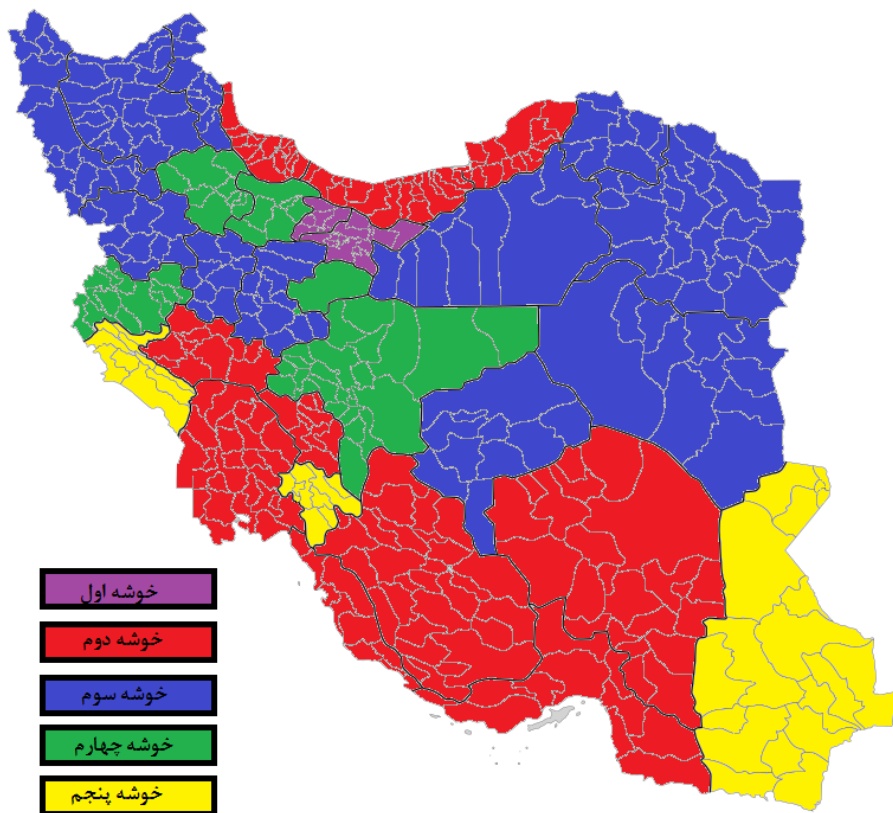
براساس جدول ۱ بالاترین خط فقر ماهیانه برای شهرستان تهران (آبی رنگ) به دست آمده که در سال ۱۳۹۵ برای یک خانوار چهار نفره دومیلیون و هفتاد و شش هزار تومان محاسبه شده و در تابستان ۱۳۹۷ در حدود دومیلیون و هفتصد و بیست و هشت هزار تومان برآورد شده است. نکته قابل توجه آنکه خط فقر تهران تنها در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۷، در حدود سیصد هزار تومان برای یک خانوار چهار نفره افزایش داشته که این موضوع می‌تواند نشان‌دهنده قرار گرفتن افراد بیش‌تری در زیر خط فقر در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال‌های قبل باشد.

با توجه به اینکه فقرا، نسبت به سایر افراد جامعه، سهم بیش‌تری از هزینه‌های خود را به گروه خوراکی تخصیص می‌دهند، پیش‌بینی می‌شود با توجه به رشد قابل توجه شاخص قیمت برخی گروه‌ها (نظیر گروه خوراکی) در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال‌های گذشته، خط فقر نیز در ادامه سال ۱۳۹۷ با مقدار رشد بیش‌تری روبه‌رو باشد. همچنین، خط فقر معادل با شهریورماه ۱۳۹۷ نیز محاسبه شد که برای شهرستان تهران، مقدار سرانه آن حدود ۱۰۵۰ هزار تومان و برای خانوار چهار نفره حدود ۲۸۵۰ هزار تومان برآورد شد.

بعد از تهران، با اختلاف نسبتاً زیادی (در حدود ۹۰۰ هزار تومان برای یک خانوار چهار نفره) هشت شهرستان بزرگ کشور که جمعیت بالای یک میلیون نفر دارند، قرار گرفته‌اند. در این شهرستان‌ها، خط فقر در تابستان ۱۳۹۷، یک میلیون و هشتصد و ده هزار تومان برای خانوار چهار نفره برآورد شده که نسبت به بهار ۱۳۹۷، افزایشی در حدود ۲۰۰ هزار تومان داشته است. باید توجه داشت که ۲۰۰ هزار تومان افزایش در هزینه سبد خط فقر، برای فقرا رقم بسیار قابل توجهی است زیرا به‌طور معمول مشاغل این گروه‌های درآمدی در دسته مشاغل با بهره‌وری پایین و با درآمد ثابت قرار دارد که به سختی افزایش درآمد در آنها رخ خواهد داد.

همچنین نگاهی به جدول ۱ نشان می‌دهد که بیشترین نرخ رشد خط فقر در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به تابستان ۱۳۹۶، در خوشه سبز رنگ که در رده سوم رقم خط فقر است رخ داده. خط فقر برای استان‌های موجود در این خوشه در تابستان ۱۳۹۷ به یک میلیون و چهارصد و هشتاد و نه هزار تومان رسیده که رشد ۲۵/۸ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل داشته است.

نقشه ۲. خوشه‌بندی مناطق روستایی کشور

جدول ۲. برآورد خط فقر ماهیانه و نرخ رشد آن در مناطق روستایی (هزار تومان)

خوشه	خوشه	خوشه	خوشه	خوشه	خوشه‌ها	
پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول		
۲۰۱	۲۷۶	۲۱۹	۲۳۳	۴۳۲	خط فقر سرانه معادل	سال ۱۳۹۵ (محاسبه)
۵۴۳	۷۴۶	۵۹۲	۶۳۱	۱۱۶۷	خط فقر خانوار چهار نفره	
۲۴۹	۳۱۶	۲۵۴	۲۷۲	۴۸۹	خط فقر سرانه معادل	سال ۱۳۹۶ (برآورد)
۶۷۴	۸۵۳	۶۸۶	۷۳۵	۱۳۲۲	خط فقر خانوار چهار نفره	
۲۴/۱	۱۴/۴	۱۵/۸	۱۶/۴	۱۳/۳	نرخ رشد نسبت به سال ۱۳۹۵	
۲۵۰	۳۳۰	۲۶۳	۲۸۳	۵۱۳	خط فقر سرانه معادل	بهار ۱۳۹۷ (برآورد)
۶۷۶	۸۹۳	۷۱۲	۷۶۴	۱۳۸۶	خط فقر خانوار چهار نفره	
۱۲/۳	۱۱/۴	۱۱/۵	۹/۳	۱۰/۶	نرخ رشد نسبت به بهار ۱۳۹۶	
۲۸۹	۳۸۵	۳۰۴	۳۲۵	۵۸۴	خط فقر سرانه معادل	تابستان ۱۳۹۷ (برآورد)
۷۸۱	۱۰۳۹	۸۲۲	۸۷۹	۱۵۷۸	خط فقر خانوار چهار نفره	
۳۰/۲	۳۰/۴	۲۸/۴	۲۸/۶	۲۵	نرخ رشد نسبت به تابستان ۱۳۹۶	

مأخذ: همان.

توضیحات: خوشه‌ها به ترتیب شامل استان‌های ذیل هستند: خوشه اول: تهران، البرز. خوشه دوم: خوزستان، چهارمحال و بختیاری، هرمزگان، گیلان، کرمان، فارس، لرستان، گلستان، مازندران، بوشهر، خوشه سوم: آذربایجان شرقی، کردستان، یزد، خراسان جنوبی، مرکزی، همدان، اردبیل، سمنان، خراسان رضوی، آذربایجان غربی، خراسان شمالی، خوشه چهارم: زنجان، کرمانشاه، اصفهان، قم، قزوین. خوشه پنجم: سیستان و بلوچستان، ایلام، کهگیلویه و بویراحمد.

مقادیر سرانه معادل با فرض نفر اول برابر یک، نفر دوم برابر ۰/۷ و نفرات بعدی برابر ۰/۵ در نظر گرفته شده است (خانوار چهار نفره معادل ۲/۷ در نظر گرفته شده است).

خط فقر در مناطق روستایی که در جدول ۲ نشان داده شده، اختلاف معناداری با مناطق شهری دارد. بیشترین خط فقر برای مناطق روستایی تهران و البرز به دست آمده که برای تابستان ۱۳۹۷، یک میلیون و پانصد و هفتاد و هشت هزار تومان برآورد شده است. بعد از آن مناطق روستایی خوشه سبز رنگ (زنجان، کرمانشاه، اصفهان، قم و قزوین) با اختلاف قابل توجهی (۵۳۹ هزار تومان برای خانوار چهار نفره) قرار دارند.

نکته قابل توجه در خصوص مقایسه خط فقر روستایی و شهری آن است که خط فقر روستایی در تمامی خوشه‌ها در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به مدت مشابه سال قبل، رشد بیشتری را نسبت به خط فقر شهری داشته است. این موضوع می‌تواند نشان‌دهنده افزایش شدت فقر در این مناطق باشد.

۲. نرخ تورم فقرا

از دیگر نتایج به دست آمده از این مطالعه، استخراج سبد مصرفی فقرا و محاسبه نرخ تورم فقراست. منظور از تورم فقرا، رشد قیمت سبد مورد استفاده همه فقراست. یعنی سبد مصرفی خانوارهایی که زیر خط فقر قرار دارند استخراج شده و با توجه به شاخص قیمت‌ها، رشد آن محاسبه شده است. بر اساس مطالعه محاسبه خط فقر در سال ۱۳۹۵، خانوارهای فقیر شناسایی شده و سبد مصرفی آنها استخراج شده است. این سبد به عنوان سبد فقرا در نظر گرفته شده و نرخ رشد هزینه این سبد، نرخ تورم فقرا را به دست خواهد داد. نرخ تورم فقرا در کنار نرخ تورم کل به تفکیکی هر خوشه و مناطق جغرافیایی در جداول زیر ارائه شده است.

نرخ تورم محاسبه شده برای فقرا در بهار و تابستان ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که هرچند اختلاف اندکی بین نرخ تورم فقرا و تورم کلی وجود دارد، اما در هر صورت تورم فقرا کمتر از تورم کلی در هر خوشه به دست آمده که با نتایج تورم دهکی مرکز آمار که تورم دهک اول را کمتر از دهک دهم می‌داند نیز هماهنگی دارد.

هرچند مقایسه نرخ تورم فقرا با نرخ تورم کل در هر خوشه، اختلاف اندک بین نرخ تورم فقرا با نرخ تورم کل و کمتر بودن رشد قیمت کالاهای مورد استفاده فقرا نسبت به کل خوشه را نشان می‌دهد، اما این اختلاف بسیار جزئی و غیرقابل اهمیت است.

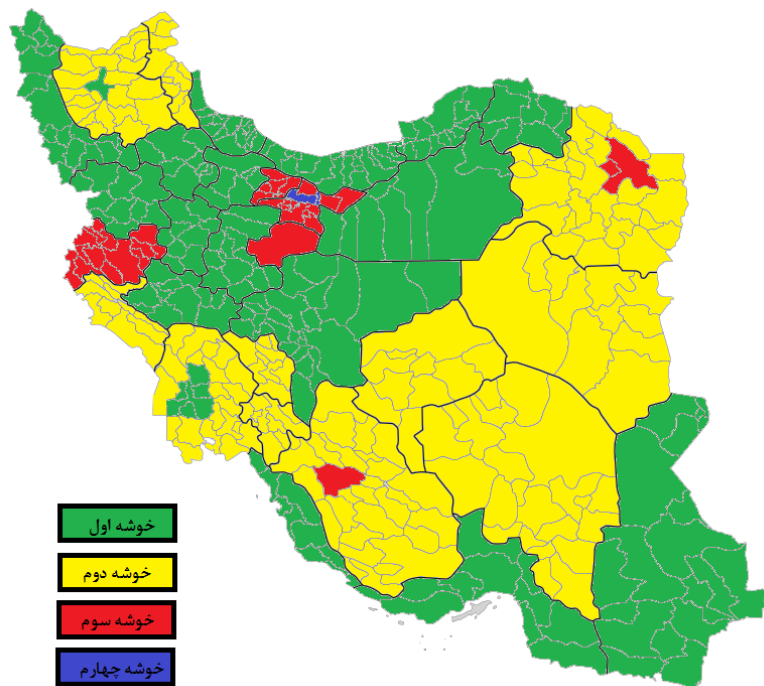
جدول ۳. نرخ تورم کل و فقرا در مناطق شهری

(درصد)

نرخ تورم کل در هر خوشه در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به تابستان ۱۳۹۶	نرخ تورم فقرا در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به تابستان ۱۳۹۶	نرخ تورم کل در هر خوشه در بهار ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۶	نرخ تورم فقرا در بهار ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۶	نرخ تورم کل در هر خوشه در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵	نرخ تورم فقرا در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵	خوشه
۲۶/۳	۲۵/۴	۱۰/۴	۱۰/۲	۹/۷	۹/۹	خوشه اول
۲۷/۹	۲۶/۶	۱۰/۸	۱۰/۴	۹/۹	۱۰/۳	خوشه دوم
۲۴	۲۳/۵	۱۰/۴	۱۰	۸/۸	۸/۹	خوشه سوم
۲۳/۳	۲۳/۱	۱۱/۱	۱۰/۹	۱۰/۱	۱۰/۲	خوشه چهارم

مأخذ: محاسبات تحقیق.

توضیحات: خوشه‌ها به ترتیب شامل استان‌های ذیل هستند: خوشه اول: استان‌های مرکزی، آذربایجان غربی، کردستان، بوشهر، هرمزگان، گیلان، اصفهان، همدان، زنجان، قزوین، مازندران، گلستان، لرستان، سمنان، خراسان شمالی، سیستان و بلوچستان و شهرستان تبریز، شهرستان اصفهان، شهرستان اهواز. خوشه دوم: استان‌های اردبیل، خوزستان، خراسان رضوی، فارس، خراسان جنوبی، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد. خوشه سوم: استان‌های کرمانشاه، البرز، قم، تهران، شهرستان مشهد، شهرستان کرمانشاه، شهرستان کرج، شهرستان شیراز. خوشه چهارم: شهرستان تهران.

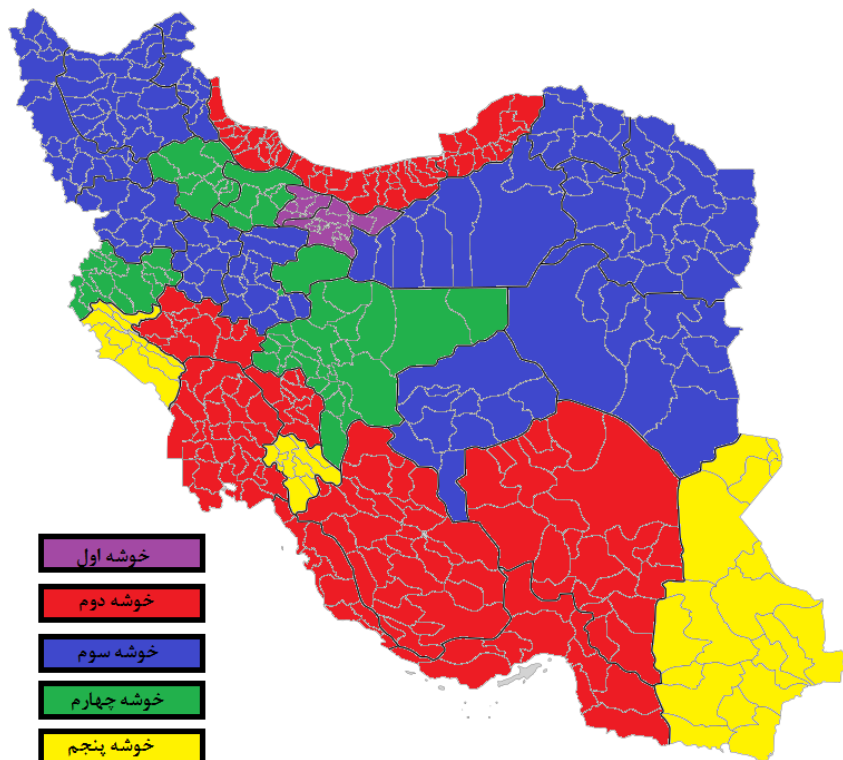
- خوشه اول
- خوشه دوم
- خوشه سوم
- خوشه چهارم

جدول ۴. نرخ تورم کل و فقرا در مناطق روستایی کشور (درصد)^۱

خوشه‌ها	نرخ تورم فقرا در سال ۱۳۹۶	نرخ تورم کل در هر خوشه در سال ۱۳۹۶	نرخ تورم فقرا در بهار ۱۳۹۷	نرخ تورم کل در هر خوشه در بهار ۱۳۹۷	نرخ تورم فقرا در تابستان ۱۳۹۷	نرخ تورم کل در هر خوشه در تابستان ۱۳۹۷
نسبت به سال ۱۳۹۵	نسبت به سال ۱۳۹۵	نسبت به سال ۱۳۹۵	نسبت به بهار ۱۳۹۶	نسبت به بهار ۱۳۹۶	نسبت به تابستان ۱۳۹۶	نسبت به تابستان ۱۳۹۶
۱۲/۲	۹/۱	۱۰/۳	۱۰/۶	۲۳/۲	۲۲	خوشه اول
۹/۵	۹/۸	۹/۷	۹/۹	۲۶/۷	۲۴/۹	خوشه دوم
۱۰/۱	۹/۴	۱۰	۱۰/۳	۲۷	۲۶/۷	خوشه سوم
۱۰/۷	۹/۳	۱۰/۴	۱۰/۸	۲۷/۷	۲۷/۸	خوشه چهارم
۹/۸	۱۰/۹	۱۲/۵	۱۲/۸	۳۰/۴	۲۹/۶	خوشه پنجم

مأخذ: همان.

توضیحات: خوشه‌ها به ترتیب شامل استان‌های ذیل هستند: خوشه اول: تهران، البرز، خوشه دوم: خوزستان، چهارمحال و بختیاری، هرمزگان، گیلان، کرمان، فارس، لرستان، گلستان، مازندران، بوشهر، خوشه سوم: آذربایجان شرقی، کردستان، یزد، خراسان جنوبی، مرکزی، همدان، اردبیل، سمنان، خراسان رضوی، آذربایجان غربی، خراسان شمالی، خوشه چهارم: زنجان، کرمانشاه، اصفهان، قم، قزوین. خوشه پنجم: سیستان و بلوچستان، ایلام، کهگیلویه و بویراحمد.

۱. از آنجایی که در محاسبه نرخ تورم هر خوشه از داده‌های شاخص قیمت استانی بانک مرکزی استفاده شده و این داده‌ها تنها برای مناطق شهری محاسبه می‌شود، نرخ‌های تورم گزارش شده در جداول روستایی، نرخ تورم شهری در استان‌هایی است که در خوشه‌بندی‌های مشخص شده روستایی قرار دارند.

تحلیل نتایج و توصیه‌های سیاستی

محاسبه خط فقر اگرچه گام اول مطالعات در خصوص فقر و سیاست‌های فقرزدایی است، اما می‌تواند دلالت‌های قابل قبولی برای سیاستگذار به همراه داشته باشد. محاسبه خط فقر مناطق مختلف ایران در سال ۱۳۹۵ و برآورد آن برای سال‌های آتی و به خصوص تابستان ۱۳۹۷ به عنوان آخرین برآورد از خط فقر، می‌تواند به سیاستگذاران در جهت رصد وضعیت فقرا کمک کند.

نگاهی به خط فقر محاسبه شده در سال‌های مختلف نشان می‌دهد که خط فقر در نقاط مختلف کشور دارای تفاوت زیادی با یکدیگر است و از این رو سیاست‌های حمایتی از فقرا نیز باید متناسب با شرایط هر منطقه در نظر گرفته شود. این سیاست‌های حمایتی به خصوص در شرایط اخیر از اهمیت بسزایی برخوردار است. در ادامه به برخی از دلالت‌های سیاستگذاری که از نتایج این مطالعه به دست می‌آید اشاره خواهد شد:

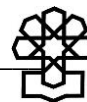
۱. لزوم سیاست‌های حمایتی

افزایش قابل توجه نرخ تورم در سال ۱۳۹۷ باعث شده تا خط فقر و همچنین هزینه سبد مصرفی فقرا افزایش یابد. خط فقر در بهار ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۶ در مناطق مختلف کشور بین حدود ۹ تا ۱۱ درصد رشد داشته و این رشد برای تابستان ۱۳۹۷ نسبت به تابستان ۱۳۹۶ به حدود بین ۲۲ تا ۲۵ درصد رسیده است.

از طرف دیگر نکته قابل توجه آن است که خط فقر در تابستان ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۷ نیز رشد قابل ملاحظه‌ای داشته، به طوری که برای مثال در شهرستان تهران، خط فقر در تابستان نسبت به بهار ۱۱ درصد و در برخی دیگر از خوشه‌ها بیش از ۱۳ درصد رشد داشته است. این در حالی است که طی این بازه زمانی به طور معمول درآمد خانوار در بهترین حالت ثابت است و یا حتی به واسطه از دست دادن شغل ممکن است با کاهش نیز مواجه شده باشد. بنابراین با توجه به رشد خط فقر و افزایش خط فقر در حالی که درآمد خانوار ثابت است، می‌توان انتظار داشت که درصد بیشتری از افراد جامعه به زیر خط فقر رفته باشند و نرخ فقر نسبت به رقم حدود ۱۵ درصدی در سال ۱۳۹۵، با افزایش مواجه شده باشد.

همچنین با توجه به روند فزاینده شاخص عمومی قیمت‌ها در حالی که پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال ۱۳۹۷ نرخ تورم نقطه به نقطه به حدود بین ۴۰ تا ۵۰ درصد برسد، خط فقر در ماه‌های آینده مجدداً افزایش خواهد یافت و پیش‌بینی می‌شود خانوارهای بیشتری به زیر خط فقر بروند.

در چنین شرایطی اجرای یک سیاست حمایتی هدفمند از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا محاسبات فوق تنها خط فقر مطلق را نشان می‌دهد، یعنی بیانگر حداقل نیازهای اساسی برای زندگی است و از این رو افزایش تعداد فقرا، دارای مخاطرات جدی خواهد بود.

۲. هدفمندی سیاست‌های حمایتی

سیاست‌های حمایتی به کار گرفته شده باید هدفمند باشند. در حال حاضر سیاست‌های حمایتی متعددی مطرح می‌شود که به نظر می‌رسد از هدفمندی کافی برخوردار نباشند. برای مثال در خبرها عنوان شده که خانوارهایی که درآمدهای ماهیانه آنها کم‌تر از سه میلیون تومان است مورد حمایت قرار خواهند گرفت، و یا سیاست افزایش حداقل دستمزد در طول سال مطرح می‌شود.

نگاهی به جداول ۱ و ۲ نشان می‌دهد که رقم خط فقر در کل کشور پراکندگی زیادی دارد. به طوری که برای مثال در شهرستان تهران خط فقر در حدود $\frac{3}{5}$ برابر خط فقر در نقاط روستایی استان‌های قرار گرفته در خوشه زردرنگ مناطق روستایی (استان سیستان و بلوچستان، کهگیلویه و بویراحمد و ایلام) است. این موضوع نشان می‌دهد که یک سیاست حمایتی یکسان نباید در کل مناطق کشور به اجرا گذاشته شود. در خصوص سیاست‌های حمایتی مانند افزایش حداقل دستمزد نیز باید توجه داشت که هرچند با توجه به افزایش قابل توجه قیمت‌ها در سال ۱۳۹۷ باید حداقل دستمزد در سال ۱۳۹۸ افزایش یابد، اما شایان ذکر است که اولاً با توجه به پراکندگی قابل توجه خط فقر در نقاط مختلف کشور، دستمزدها نیز باید در مناطق مختلف متفاوت باشد. به طوری که افزایش قابل توجه حداقل دستمزد در مناطقی که خط فقر پایین‌تری دارد ممکن است به علت تحمیل هزینه اضافی به کارفرما، موجبات اخراج کارگران را فراهم کرده و فقر بیش‌تری را به همراه داشته باشد. ثانیاً، رفاه از دست رفته خانوار در اثر افزایش قابل توجه نرخ تورم و همچنین بالارفتن خط فقر، تنها از طریق دستمزدها قابل جبران نیست و الزام واحدهای تولیدی به افزایش شدید دستمزدها در شرایط فعلی کشور می‌تواند منجر به بدتر شدن وضعیت تولید و حتی تعطیلی واحدهای تولیدی شود. بنابراین دولت باید بخش قابل توجهی از این رفاه از دست رفته را از طریق سیاست‌های حمایتی که بر خلاف سیاست افزایش حداقل دستمزد تنها شامل شاغلان نشده و بیکاران را نیز دربردارد، جبران کند.

۳. هماهنگ‌سازی سیاست‌های حمایتی

در حال حاضر اخبار متعددی از طراحی سیاست‌های حمایتی توسط نهادهای مختلف شنیده می‌شود. برای مثال مجلس، سازمان‌های حمایتی مانند کمیته امداد، بهزیستی و... و حتی وزارتخانه‌های مختلف دولت مانند وزارت رفاه، وزارت صنعت و... سیاست‌های مختلف حمایتی را در دستور کار خود قرار داده و از داده‌های آماری مختلفی به منظور شناسایی خانوارهای فقیر استفاده می‌کنند.

موضوع مهمی که باید به آن توجه شود، یکپارچه‌سازی آمار و اطلاعات مربوط به فقر و داده‌های مربوط به درآمدها و سایر اطلاعات خانوار است. در این راستا در مرحله اول دسترسی همه نهادهای سیاستگذار و پژوهشی به این داده‌ها باید صورت گرفته و در مرحله دوم با هماهنگی نهادهای مسئول، سیاست‌های متناسبی اتخاذ شود.

پیوست

جدول ۱. خوشه‌بندی شهری

هرمزگان	بوشهر	کردستان	آذربایجان غربی	مرکزی	خوشه اول
قزوین	زنجان	همدان	اصفهان	گیلان	
خراسان شمالی	سمنان	لرستان	گلستان	مازندران	
	سیستان و بلوچستان	شهرستان اهواز	شهرستان اصفهان	شهرستان تبریز	
یزد		ایلام	کرمان	آذربایجان شرقی	خوشه دوم
فارس		خراسان رضوی	خوزستان	اردبیل	
کهگیلویه و بویراحمد			چهارمحال و بختیاری	خراسان جنوبی	
قم		شهرستان شیراز	البرز	کرمانشاه	خوشه سوم
شهرستان کرج		شهرستان کرمانشاه	شهرستان مشهد	تهران	
شهرستان تهران					خوشه چهارم

جدول ۲. خوشه‌بندی روستایی

البرز		تهران		خوشه اول	
کرمان	گیلان	هرمزگان	چهارمحال و بختیاری	خوشه دوم	
بوشهر	مازندران	گلستان	لرستان		
خراسان جنوبی	یزد	کردستان	آذربایجان شرقی	خوشه سوم	
سمنان	اردبیل	همدان	مرکزی		
خراسان شمالی		آذربایجان غربی	خراسان رضوی		
قزوین	قم	اصفهان	کرمانشاه	زنجان	خوشه چهارم
کهگیلویه و بویراحمد		ایلام	سیستان و بلوچستان		خوشه پنجم

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۶۱۷۵

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: برآورد خط فقر ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۷

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه مطالعات اقتصاد کلان)

تهیه و تدوین کنندگان: آرین شهبازیان، محمدرضا عبداللهی، مجید عینیان، زهرا کاویانی

اظهار نظر کننده: —

ناظر علمی: سیدعلی روحانی

ویراستار تخصصی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. خط فقر

۲. تورم

۳. تورم فقرا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۹/۱۹